

AKČNÍ PLÁN ŘEŠENÍ BEZDOMOVECTVÍ Z POHLEDU SOCIÁLNĚ – ZDRAVOTNÍ PÉČE NA ÚZEMÍ MĚSTA PLZNĚ NA LÉTA 2014 – 2016

Na základě studie „Fenomén bezdomovectví“
(realizované katedrou sociologie FF ZČU)
zpracoval Odbor sociálních služeb MMP
(Mgr. A. Hynková; Mgr. K. Vodičková)

Květen 2014

Úvod

Odbor sociálních služeb MMP zpracoval Akční plán, jehož cílem je řešení aktuálních problémů bezdomovectví na území města Plzně. Při zpracovávání tohoto materiálu vycházel zejména z lokální studie Fenomén bezdomovectví, národní Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020 (MPSV) a dalších odborných materiálů týkajících se dané problematiky.

Akční plán si neklade za cíl vymýtit bezdomovectví, ale pomoci osobám bez přístřeší řešit jejich složitou situaci (včetně možné resocializace) a zmírnit negativní jevy, které bezdomovectví doprovázejí a jsou příčinou nespokojenosti většinové společnosti. Plán si neklade za cíl věnovat se prevenci bezdomovectví.

Bezdomovectví je synonymem pro extrémní sociální vyloučení, jemuž je chudoba jak příčinou, tak důsledkem. Bezdomovectví jako závažná forma sociálního vyloučení představuje kontinuální společenský fenomén, jehož řešení si vyžaduje komplexní přístup.

Česká republika do roku 1989 bezdomovectví neznala - hovoříme tedy o fenoménu posledních desítek let. Bezdomovectví patří mezi sociálně patologické jevy, které se týká zejména velkých měst, mezi něž město Plzeň nepochybně patří.

Od přelomu 19. a 20. století, kdy se tento jev začíná koncentrovat do měst, jsou bezdomovci považováni za devianty a jejich jednání za patologické, a to jak v očích laické společnosti, tak i odborné veřejnosti. K obecně známým skutečnostem spojených s bezdomovectvím patří, že jeho výskyt, respektive lidé, kteří jsou tímto jevem zatíženi, se ve vyšší koncentraci objevuje v místech, kde jsou dopravní komunikační křižovatky, dále v lokalitách se zvýšeným počtem obchodů a služeb.

Stručný popis aktuálního stavu

Při definování bezdomovectví budeme vycházet z Evropské typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení, vytvořenou Evropskou federací národních sdružení pracujících s bezdomovci (dále jen FEANTSA), přizpůsobenou na prostředí ČR.

Dle definice bezdomovců ETHOS se jedná o souhrnné označení pro heterogenní populační skupinu zahrnující jak viditelné bezdomovce, tj. osoby, které spí venku (bez střechy), tak osoby, které v důsledku nemožnosti zajistit si jiné bydlení žijí v ubytovacích zařízeních pro bezdomovce, dále osoby, jejichž bydlení je nejisté, a také osoby, které žijí v podmínkách, které neodpovídají minimálním standardům bydlení v daném kulturním a sociálním prostředí.

Město Plzeň si prostřednictvím Odboru sociálních služeb MMP v říjnu 2013 zadalo zpracování výzkumné studie pod názvem „Fenomén bezdomovectví“. Pro zpracování této studie byla vybrána Katedra sociologie Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni. Zpracování studie se ujali vedoucí katedry Doc. PhDr. Jan Váně, PhD. a PhDr. František Kalvas, PhD. Zmíněná studie je nosným materiálem pro vznik tohoto akčního plánu.

V rámci sčítání bezdomovců/dotazníkového šetření provedeného 8. 2. 2014 bylo ve městě Plzni nalezeno celkem **241 osob, jež spadají do kategorie zjevného bezdomovectví**. (Toto číslo není absolutní, ale garantované nejnižší možné – reálným odhadem však na ulici žije zhruba 400 osob, které však v momentě plošného sčítání nebyly zatíženy v obvyklých nocležištích nebo se zdržovaly v soukromých objektech, kam neměli sčítači umožněn přístup). Osob bez přístřeší v noclehárnách a azylových domech bylo celkem 140. Na ulici bylo nalezeno 101 osob, které přespávaly v rozpadlých garážích, zahradních domcích,

ve stanech, samovýrobou zbudovaných obydlích („bunkrech“), výměnících, kontejnerech atd.¹

Z celkového počtu dotázaných tvoří muži **63,8 % a ženy 36,1 %**. Věkové rozložení bezdomovců bylo členěno do tří kategorií.

Osoby do 30 let, 31-54 let a od 55 výše. Největší skupinu tvoří bezdomovci v intervalu 31-54 let, jichž je 52,9 %. Zhruba každý **šestý bezdomovec (16 %) na území města Plzně je starší 55 let.**

Na základě získaných dat lze konstatovat, že největší skupina osob bez stálého bydlení, která **představuje 32,4 % z celkového počtu, sestává z jedinců v kategorii nad 5 let bez stálého bydlení.** Další dvě kategorie s vysokou četností jsou kategorie 1-3 roky a 3-5 let života „na ulici“. Lze předpokládat, že **3 roky a výše bez stálého bydlení představují psychologickou hranici**, kdy po tomto období ochabuje vůle po zajištění vlastního stálého/přechodného bydlení. Vidíme, že celkově skupina vykazuje **47,5 %** - tedy téměř polovinu ze všech dotázaných. Pokud bychom přidali i osoby z kategorie nad jeden rok, pak je výsledné číslo ještě vyšší a činí přes **73%.**

Největší skupinu lidí bez domova představují občané s trvalým bydlištěm v **Plzni 47,5 % a Plzeňském kraji 18,9 %**, v součtu obě kategorie představují číslo 66,4 %. **23% dotazovaných byli cizinci.**

Mezi tři nejčastěji používané strategie obživy patří **pobírání sociálních dávek, tuto formu obživy volí celých 53,4 % osob, následuje sběr kovu, skla atp. 38,2 % a fárání 36,6 %.** Výrazné rozdíly ve volbě strategií obživy jsou ale patrné pokud rozlišujeme mezi dotázanými z institucí a osobami dotázanými na ulici. Nejvíce preferovanou strategií obživy mezi bezdomovci na ulici jsou fárání 66 % a sběr kovu, skla atp. 68 % a až třetím nejužívanějším přístupem je pobírání sociálních dávek - 32 %. Oproti tomu v institucích je nejvýrazněji zastoupeno pobírání sociálních dávek, a to v nadpoloviční míře celých 53,4 %.

Poslední baterie otázek v dotazníku se zaměřovala na oblast spokojenosti se životem a zahrnovala v sobě otázky, které testovaly hodnotové rámce lidí bez domova.

¹ V roce 2009 bylo detekováno 179 lidí bez domova. Je však nutné podotknout, že se oba sběry rozcházejí v aplikované metodologii. Pro sběr dat byl zvolen nejstudenější měsíc a sčítání a rozhovory prováděli v místech přespávání. Výzkumníci vycházeli z předpokladu, že osoby, které budou během sčítání zachyceny, de facto představují nejnižší možný počet, jelikož může-li si někdo zajistit „bydlení“ (v podnájmu, privátní ubytovny atd.), učiní to. Cílem tak bylo zachytit nikoli všechny existující bezdomovce spadající do **kategorie zjevného bezdomoví, ale jejich nejnižší hranici.**

Přehled sociálních služeb pracujících s lidmi bez domova

Na území města Plzně je velmi slušná dostupnost sociálních služeb. Systém sociálních služeb můžeme dělit na tři úrovně.

První úroveň: Terénní sociální práce.

Na území města Plzně je celá řada poskytovatelů **terénní sociální práce**, ale bohužel se **žádný cíleně nezaměřuje na práci s lidmi bez domova.**

Terénní programy

(1) Terénní programy jsou terénní služby poskytované osobám, které vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem života ohroženy. Služba je určena pro problémové skupiny osob, uživatele návykových látek nebo omamných psychotropních látek, osoby bez přístřeší, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách a jiné sociálně ohrožené skupiny. Cílem služby je tyto osoby vyhledávat a minimalizovat rizika jejich způsobu života. Služba může být osobám poskytována anonymně.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- b) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Druhá úroveň: Nízkoprahová střediska.

Nízkoprahová denní centra

(1) Nízkoprahová denní centra poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby pro osoby bez přístřeší.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu,
- b) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,
- c) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí.

Poskytovatelé:

Městská Charita Plzeň – Domov sv. Františka, Wenzigova 5, Plzeň

Kapacita: 20 klientů v jeden moment

POINT 14, Husova 14, Plzeň – nově od 1. 1. 2014, na základě vysoutěžené veřejné zakázky Plzeňského kraje v rámci individuálního projektu Plzeňského kraje – „Podpora sociálních služeb v Plzeňském kraji – 2. etapa“

Kapacita: 20 klientů denně

(Dle informací poskytovatele tato služba zřejmě nebude od r. 2015 poskytována.)

Třetí úroveň: Pobytové služby.

Noclehárny

(1) Noclehárny poskytují ambulantní služby osobám bez přístřeší, které mají zájem o využití hygienického zařízení a přenocování.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu,
- b) poskytnutí přenocování.

Poskytovatel:

Městská Charita Plzeň – Domov sv. Františka, Wenzigova 5, Plzeň

Kapacita: 46 lůžek, v zimě je kapacita navýšena o „teplé židle“

Azylové domy

(1) Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,
- b) poskytnutí ubytování,
- c) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Poskytovatelé:

Městská Charita Plzeň:

Domov sv. Františka, Wenzigova 5, Plzeň

Kapacita: 16 lůžek, muži, ženy

Domov sv. Zdislavy, Čermáková 29, Plzeň

Kapacita: 29 bytových buněk, matky s dětmi v tísni

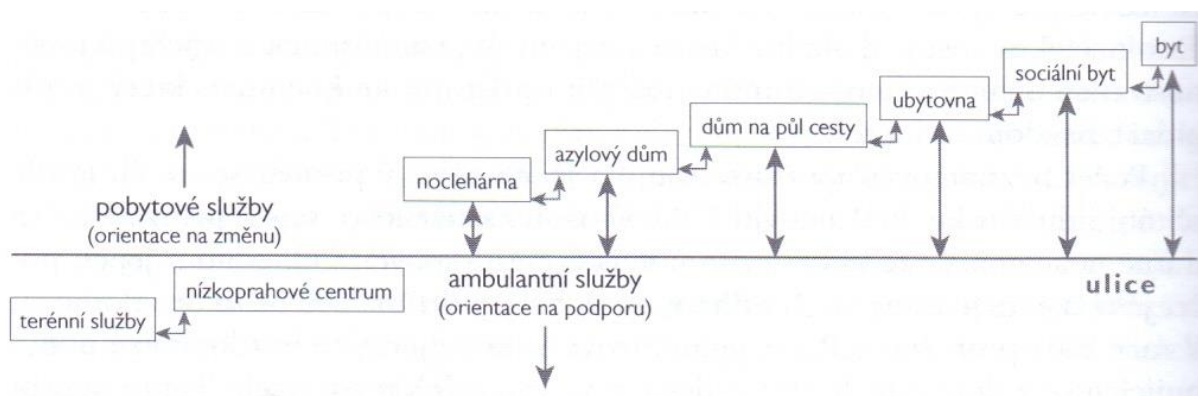
NADĚJE – středisko Plzeň, Železniční 36, Plzeň

Kapacita: 10 lůžek, ženy

Fond ohrožených dětí - Azylový dům MáTa, Lochotínská 37, Plzeň

Kapacita: 40 lůžek, matky s dětmi v tísni

Každá z těchto forem vyžaduje vyšší úroveň spolupráce. Požadavky se pohybují od pouhé ochoty přijetí pomoci až po náročné řešení vlastních financí a jiných povinností. Systém musí být nastaven tak, aby se „bezdomovec“ naučil fungovat ve společnosti v rámci standardních společenských norem.

Obrázek 1 - Odstupňovaný reintegrační systém pro bezdomovce používaný v České republice²

² Vágnerová M.,Csémy L.,Marek J.: Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí

Navrhovaná opatření

Sociální služby

1. Terénní program (dále jen TP)
Anotace opatření
Poskytovat na území města Plzně terénní program pro cílovou skupinu „lidé bez domova“. Úkolem TP by mělo být vyhledávat a kontaktovat osoby bez přístřeší či osoby bezdomovectvím ohrožené v jejich přirozeném prostředí. Informování osoby bez domova o rizicích spojených se „životem na ulici“, pomoc se zajištěním základních životních potřeb. Zejména pak podpora a motivace osob bez přístřeší k využívání návazných služeb pomoci a tím i k návratu do společnosti. Terénní pracovníci kladou důraz na case management a motivační práci.
Finanční náklady: cca 1 700 000 Kč / rok při počtu 4 sociálních pracovníků
Finanční zdroje: v roce 2014 město Plzeň, v r. 2015 Plzeňský kraj, příp. město Plzeň
Realizátor: poskytovatel sociálních služeb

2. Navýšení kapacity nízkoprahového denního centra (dále jen NDC)
Anotace opatření
Na území města Plzně v současné době fungují dvě odpovídající služby. Efektivitu nové služby POINT 14 nemůžeme posoudit, spadá do gesce jiného odboru (navíc organizace avizuje ukončení služby ke konci roku 2014). NDC, které provozuje Městská Charita Plzeň má využitou kapacitu na cca 98 %. Pokud začne fungovat terénní program, dá se předpokládat, že se podaří namotivovat další klienty k využívání návazných služeb – musí být k dispozici dostatečná kapacita a dostatečný počet sociálních pracovníků. S klienty nelze efektivně pracovat v přeplněném zařízení a bez adekvátního navýšení počtu sociálních pracovníků.
Finanční náklady: cca 1 mil. Kč
Finanční zdroje: dotace město Plzeň, Plzeňský kraj
Realizátor: poskytovatel sociálních služeb

3. Koordinační skupina
Anotace opatření
Odbor sociálních služeb MMP bude pravidelně iniciovat setkávání zainteresovaných stran - poskytovatelé sociálních služeb, sociální pracovníci MO, Městská policie, atd.
Finanční náklady: 5 000 Kč - občerstvení
Finanční zdroje: Odbor sociálních služeb MMP
Realizátor: město Plzeň

4. Pobytové zařízení pro věkovou skupinu 55+

Anotace opatření

Podle studie je každý šestý bezdomovec na území města Plzně starší 55 let. Tyto osoby potřebují z důvodu svého zdravotního a sociálního stavu jinou péči než tu, co nabízí azylové zařízení či standardní domov pro seniory. Při realizaci tohoto opatření se lze inspirovat v Ostravě, kde Armáda spásy vybudovala a úspěšně provozuje domov se zvláštním režimem, který poskytuje pomoc cílové skupině osob bez přístřeší (soc. lůžko, azylový dům, ulice), které kvůli svému rizikovému způsobu života (chronické onemocnění, duševní onemocnění, závislost na návykových látkách) mají sníženou soběstačnost a zhoršený zdravotní stav a vyžadují pravidelnou pomoc jiných osob. V rámci města je vytipován objekt, který by pro danou službu byl vhodný (po rekonstrukci).

Finanční náklady: investiční náklady + vybavení cca 10 mil. Kč, provozní dle kapacity cca 12 mil Kč

Finanční zdroje: dotace město Plzeň, Plzeňský kraj, příspěvek na péči, klienti

Realizátor: město Plzeň, poskytovatel Městský ústav sociálních služeb města Plzně

5. Zlepšení služeb stávajícího Domova sv. Františka

Anotace opatření

Z výsledků rozhovorů s klienty Domova sv. Františka, které byly realizovány v rámci studie Fenomén bezdomovectví, vzešla konkrétní doporučení - umožnit klientům zařízení přístup na internet k vyhledávání práce či bydlení; kurz jak hospodařit s financemi; uzamykatelné skříňky na cennosti; pracovní poradenství, mentoring.

Finanční náklady: 900 tis. Kč na sociální pracovníky – snížit počet klientů na jednoho pracovníka.

Finanční zdroje: dotace město Plzeň, Plzeňský kraj,

Realizátor: město Plzeň, Plzeňský kraj

6. Navýšit kapacitu azylového zařízení pro muže a noclehárny

Anotace opatření

Na území města Plzně je pouze jedno azylové zařízení pro muže o kapacitě 12 lůžek a jedna noclehárna, obě služby jsou využity na 99%. Pokud vezmeme v úvahu, že terénní program bude lidi bez domova dobře motivovat ke změně svého dosavadního životního stylu, nebude možné jim nabídnout pobyt v azylovém zařízení z důvodu nízké kapacity.

Finanční náklady: investiční náklady + vybavení cca 10 mil. Kč – dle místa, kde by zařízení vznikalo, provozní dle kapacity - cca 2,5 mil Kč

Finanční zdroje: dotace město Plzeň, Plzeňský kraj,

Realizátor: město Plzeň, Plzeňský kraj

7. Zajištění péče o lidi bez domova v zimních měsících

Anotace opatření

Pokračovat v nákupu komerčních ubytoven pro lidi bez domova v zimních měsících a tím navýšit kapacitu noclehárny.

Finanční náklady: 80 000 Kč

Finanční zdroje: dotace město Plzeň

Realizátor: město Plzeň, Městská Charita Plzeň

S problémem bezdomovectví dále souvisí celá řada společensky nežádoucích projevů, které nelze řešit sociální pomocí, ani podporou. Tyto jevy je potřeba řešit a eliminovat jinými, víceméně represivními opatřeními. Mezi bezprostřední a nejzávažnější negativní jevy, které narušují občanské soužití, způsobují napětí ve společnosti a jsou důsledkem zjevného bezdomovectví, prokazatelně patří:

- nadměrná konzumace alkoholických nápojů na veřejném prostranství, dětských hřištích;
- znečišťování veřejných prostranství odpadky či vlastními výměšky a výkaly;
- obtěžování občanů žebráním, nadávkami, vyhrožováním, zápachem a zevnějškem celkově;
- obtěžování/ohrožování veřejnosti, volně pobíhajícími, agresivními psy;
- silná opilost a z ní vyplývající veřejné pohoršení; ohrožování zdraví a života svého a ostatních spoluobčanů;
- neoprávněné vnikání do jiných objektů (společných prostor bytových domů, zahradních chat, opuštěných domů, továrních hal, zakázaných zón atd.);
- neoprávněné vnikání a užívání městské infrastruktury (kanalizace, prostor kolektorů atd.) a její užívání spojené s jejím následným poškozováním;
- využívání anonymity prostředí, zejména osobami, které se ukrývají za účelem vyhýbání se trestnímu stíhání či výkonu trestu;
- časté páchaní majetkových deliktů, zejména v obchodech, obchodních centrech, krádeže různých předmětů a zařízení z kovů;
- zabírání veřejného prostranství – budování nocležišť.

Řešení výše uvedených problémů souvisejících s problematikou bezdomovectví a zároveň prevencí kriminality, prostřednictvím Městské policie, je v gesci Odboru bezpečnosti a prevence kriminality MMP. Pouze společná a koordinovaná snaha všech zainteresovaných subjektů může vést ke zlepšení situace ve městě.

Zdravotní péče

Zdravotní stav bezdomovců je vzhledem k jejich způsobu života většinou mnohem horší než ve většinové populaci. Velmi častý je i výskyt závislostí a duševních onemocnění, které mnohdy bývají příčinou bezdomovectví. Tyto osoby nejčastěji trpí kožními chorobami, nemocemi horních cest dýchacích, různými infekcemi, ale objevují se u nich také nebezpečné přenosné choroby. Povinností města a Kraje je všemi dostupnými prostředky a efektivními opatřeními zabránit možnému šíření infekčních chorob směrem k většinové populaci.

8. Udržení stávající ordinace pro lidi bez domova
Anotace opatření
Odbor sociálních služeb MMP má uzavřenou smlouvu na poskytování zdravotní péče s Poliklinikou Bory s.r.o. do června 2015. Koncem roku 2014 bude vypsána nová veřejná zakázka na provoz ordinace. Vzhledem ke zhoršujícímu se zdravotnímu stavu lidí bez domova a soustavnému zvyšování počtu ošetřených pacientů, nestačí smlouvou daný rozsah péče, ani nastavené finanční krytí nákladů na léky a další spotřební zdravotní materiál. Pro další roky bude třeba tyto výdaje smluvně navýšit.
Finanční náklady: cca 650 tis. Kč na rok
Finanční zdroje: město Plzeň, Odbor sociálních služeb MMP
Realizátor: město Plzeň, Odbor sociálních služeb MMP

9. Posílení ordinace o další specialisty
Anotace opatření
Ordinaci praktického lékaře je nutné posílit o další specialisty, zejména z oborů: venerologie, psychiatrie.
Finanční náklady: cca 120 tis. Kč
Finanční zdroje: město Plzeň, Odbor sociálních služeb MMP
Realizátor: město Plzeň, Odbor sociálních služeb MMP

10. Zmapování zdravotního stavu bezdomovců

Anotace opatření

Realizovat systematické zmapování zdravotního stavu bezdomovců (vyhledávání tuberkulózy, virové hepatitidy). Toto opatření vychází z Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020. Při realizaci je nutná spolupráce Kraje, hygienické stanice, Všeobecné zdravotní pojišťovny a dalších.

Významnou úlohu v celém záměru hraje Poliklinika Bory s.r.o., provozovatel stávající ordinace pro bezdomovce, respektive konkrétní praktický lékař.

Finanční náklady: nelze specifikovat

Finanční zdroje: město Plzeň, Plzeňský kraj, VZP

Realizátor: město Plzeň, Odbor sociálních služeb MMP, Odbor zdravotnictví KÚ PK

11. Zajistit doléčovací program pro nemocné lidi bez domova

Anotace opatření

Pro nemocné lidi bez domova zajistit doléčování nemocí. Lidé bez domova, pokud jsou ošetřeni lékařem a jsou v situaci, kdy jim je doporučena domácí péče, např. při chřipce po propuštění z nemocnice, nemají kam jít – na ulici nebo ve squatu se nelze doléčit. Vytvořit v Domově sv. Františka prostor pro tyto jedince.

Finanční náklady: 100 000 Kč

Finanční zdroje: město Plzeň, Odbor sociálních služeb MMP

Realizátor: Městská Charita Plzeň

Ostatní

12. JOB - nabídka brigád

Anotace opatření

Po vzoru hlavního města Prahy vytvořit službu s názvem JOB – podpora a pomoc v oblasti zaměstnávání, nabídka brigád. Jedním z cílů této služby by mělo být poradenství, podpora při obnově pracovních návyků, hledání zaměstnání (zvyšovat pracovní potenciál bezdomovců uplatnit se na trhu práce).

Druhým cílem by mělo být nabízení operativních brigád – úklid veřejného prostranství či péče o zeleň. Za odvedenou práci bude klientovi poskytnuta finanční odměna. Nutná spolupráce a koordinace s jednotlivými městskými obvody, SVSmP....

Finanční náklady: cca 2,5 mil Kč

Finanční zdroje: dotace město Plzeň, Plzeňský kraj

Realizátor: město Plzeň, Plzeňský kraj

13. Kuchyň s jídelnou

Anotace opatření

Plzeň jako jedno z mála měst nemá při nízkoprahovém denním centru jídelnu, kde by se lidé bez domova mohli najíst. Kuchyň s jídelnou by zároveň mohla poskytovat pracovní místa pro klienty azylového domu.

Finanční náklady: nelze specifikovat

Finanční zdroje: dotace město Plzeň, Plzeňský kraj

Realizátor: město Plzeň, Městská Charita Plzeň

14. Úprava zákona 108 /2006 Sb.

Anotace opatření

Iniciovat vymahatelnost a úpravu § 92³ v zákoně o sociálních službách, tak aby velká města „nedoplácela“ na vysokou koncentraci lidí bez domova. Obec by si měla zajistit péči o své občany.

Finanční náklady: nejsou

Finanční zdroje: nejsou

Realizátor: město Plzeň

³ část § 92

Obecní úřad obce s rozšířenou působností

a) zajišťuje osobě, které není poskytována sociální služba, a je v takové situaci, kdy neposkytnutí okamžité pomoci by ohrozilo její život nebo zdraví, poskytnutí sociální služby nebo jiné formy pomoci, a to v nezbytném rozsahu; místní příslušnost se řídí místem trvalého nebo hlášeného pobytu osoby